

УДК: 351.749:355.54

**ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ
БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ У ПРОВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ**

кандидат юридичних наук, Гончаренко І.Б.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,

Михайлова Ю.О.

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна,
Харків

Предметом статті є система підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу. Мета дослідження полягає у визначенні особливостей системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу. Розглянуто особливості системи підготовки спеціалізованих формувань з правоохоронними функціями США, країн Європи та Азії. Авторами зроблено висновки про те, що у зарубіжних країнах значні зусилля спрямовані на ретельність процесу відбору кандидатів для роботи в спецслужбах, а система підготовки кадрів націлена на міцне засвоєння особами, що навчаються тих професійних знань, вмінь та навичок, які необхідні в практичній роботі. Зазначається, що посилена увага при підготовці кадрів приділена вивченню іноземних мов та інших важливих для безпеки держави предметів в області міжнародних відносин. Підкреслено, що особливої уваги заслуговує і діяльність щодо підвищення кваліфікації працюючих співробітників спецслужб.

Ключові слова: сектор безпеки і оборони, закордонний досвід, провідні країни світу, підготовка кадрів, професійне навчання.

PhD in Legal Sciences Honcharenko I.B., PhD in Legal Sciences, senior researcher, Mikhailova Y.O. Peculiarities of the personnel training

system for security and defense sector in leading countries of the world / Kharkiv National University of Internal Affairs, Ukraine, Kharkiv.

The subject matter of the article is the system of training of personnel for security and defense sector of leading countries of the world. The goal of research lies in the determination of peculiarities of the personnel training system for security and defense sector of leading countries of the world. Features of the system of training of specialized units with law enforcement functions of the USA, countries of Europe and Asia have been considered. The authors have drawn conclusions that significant efforts of foreign countries are focused on diligence of the process connected with selection of candidates for work in special intelligence agencies, and the personnel training system is aimed at hard assimilating by trainees of professional knowledge, abilities and skills, as required in practical work. It has been mentioned that in respect of personnel training special attention is given to learning of foreign languages and other subjects in the field of international relations as important for security of state. It is emphasized that activity concerning advanced training of officers of intelligence agencies deserves a special attention as well.

Keywords: security and defense sector, foreign experience, leading countries of the world, training of personnel, professional training.

Вступ. Забезпечення безпеки особи та суспільства, протидія міжнародному тероризму та екстремізму, військові та громадянські конфлікти, зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі, інша протиправна діяльність обумовлюють необхідність створення в державі системи професійних, добре підготовлених та оснащених кадрів. Створення такої системи потребує змін та реформ відомчої системи освіти. Без реального підвищення якості навчання, спрямованості на підготовку фахівців нового сучасного формату з

високим рівнем професійної майстерності, компетентності, підготовленості до професійної діяльності, неможливе ефективне функціонування сектору безпеки та оборони.

Під сектором безпеки та оборони розуміють систему органів держави, що залучені до визначення та реалізації політики безпеки та оборони, до якої, як правило відносяться наступні складові: органи, що приймають рішення в даній сфері (уряд, парламент, інші державні інституції, пов'язані з питаннями безпеки та оборони), неурядовий сектор та безпосередньо силові структури, які втілюють політику національної безпеки та оборони відповідної країни.

Прагнення деяких держав до реформування або удосконалення системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони мають ґрунтуватися на аналізі та дослідженні кращих світових прикладів системи професійної підготовки спеціальних підрозділів для забезпечення національної безпеки та оборони провідних країн, що надає цій публікації відповідної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що актуальні питання підготовки та діяльності спеціалізованих підрозділів із правоохоронними функціями для сил безпеки та оборони є предметом досліджень таких науковців, як: В.К. Андрушко, О.В. Банчук-Петросова, А.В. Биков, П.М. Бирюков та І.О. Смородінська, Д.О. Горбач, М.В. Гребенюк, В.Л. Костюк та інші. Однак зазначеним працям здебільшого не властивий загальносистемний підхід, крім того, вони окреслюють лише окремі питання діяльності спецпідрозділів без проведення порівняльного аналізу системи підготовки відповідних підрозділів у зарубіжних країнах.

Мета статті – розкрити особливості системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони провідних країн світу.

Виклад основного матеріалу. Практично в усіх країнах світу

існують формування, які виконують завдання із підтримання миру та правопорядку, залучаються до виконання правоохоронних функцій, проте їх назва, завдання та система підготовки різняться залежно від історичних передумов розвитку країни, власних національних особливостей формування системи підготовки кадрів.

Сьогодні стратегічні пріоритети кадрової політики сектору безпеки провідних країн світу передбачають:

- запровадження дієвої системи стратегічного управління кадровими процесами в секторі безпеки, що спрямована на раціональне використання наявного кадрового потенціалу, а також вжиття системних заходів щодо його відтворення в інтересах захисту національної безпеки кожної держави;

- встановлення уніфікованих стандартів та процедур для кадрової політики сектору безпеки, в інтересах забезпечення потреб національної безпеки;

- створення сприятливих умов для реалізації персоналом свого інтелектуального потенціалу та професійної майстерності в умовах проходження військової та правоохоронної служби;

- забезпечення раціонального використання кадрових ресурсів, шляхом встановлення чітких, відкритих та прозорих процедур управління службовою кар'єрою персоналу;

- професіоналізація кадрової політики шляхом модернізації системи базового і професійного навчання;

- формування високих лідерських, професійних, моральних та ділових якостей керівного складу сектору безпеки з метою здійснення ефективного керівництва військовими та правоохоронними структурами;

- створення дієвих інструментів мотивації для особового складу, гармонізація інтересів персоналу з інтересами державної, військової та

правоохоронної служби;

- індивідуальну відповідальність кожної посадової особи сектору безпеки за сумлінне виконання функціональних обов'язків військової (правоохоронної) служби;

- запровадження комплексних антикорупційних заходів, що спрямовані на недопущення втягування персоналу у протиправну діяльність [1, с. 71-72].

Як бачимо, одним із пріоритетів кадрової політики сектору безпеки провідних країн світу є професіоналізація кадрової політики шляхом модернізації системи базового і професійного навчання. Реалізація цього пріоритетного напрямку можлива лише за умови якісного процесу відбору кадрів для сил безпеки та оборони. Так, відбір претендентів на право стати членом групи GIGN - «Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale» у Франції («Група втручання Національної жандармерії») ведеться строго і ретельно. Претендентами можуть стати чоловіки і жінки, які мають офіцерські або унтер-офіцерські звання.

Загальні вимоги до кандидатів у спецпідрозділ такі: вік - не старше 30 років, наявність французького громадянства, кандидат повинен працювати у жандармерії та мати стаж безперервної служби в Національній жандармерії не менше п'яти років.

На першому етапі, протягом 7 днів, перевіряються психофізичні здатності кандидата, після чого розпочинається тримісячний відбірковий етап.

Базовий іспит з фізичної підготовки включає в себе так звані «мокрі» та «сухі» тести, що проводяться на тренувальній базі GIGN. Перший тест містить перевірку навичок альпіністської підготовки, підйом на будівлю і спуск з неї та випробування з використанням сльозогінного газу. В ході перевірки кандидат виконує спеціальний

тест, що імітує втечу з території противника, в ході якого проти претендента застосовують службових собак. Так перевіряється психологічна стійкість. Потім кандидати перевіряють свої сили у спарингу на рингу. Витривалість перевіряється наступним чином: необхідно зробити 100 віджимань, 25 разів підтягнутися, піднятися канатом на висоту 5 метрів і т. д. Потім йде теоретичний тест, в ході якого перевіряються знання з географії, історії, політики і т. д. «Мокра» частина випробувань проходить в басейні. Там претенденти складають наступні тести: плавання на 100 метрів вільним стилем, плавання під водою на 50 метрів, плавання на 50 метрів із зв'язаними руками, стрибок у воду з 10-метрової вишки.

Після цього претенденти виконують марш-кидок на 8000 метрів за 60 хвилин в спорядженні та зі зброєю. Потім відпрацьовуються нормативи з вогневої підготовки. Цей етап включає в себе стрільбу з автомата (дистанція 200 метрів) і автоматичного пістолета (дистанція 15 метрів). Процес навчання стрільбі в GIGN вважається одним з кращих в світі. Протягом шести днів кандидати займаються на бойовому полігоні, де відпрацьовуються стрільби зі зброї великого калібру. Ще одним елементом відбору на полігоні є пересування кандидатів в групах вузькими каналами і трубами, заповнених смердючою рідиною. Сенс цих випробувань – подолати страх замкнутого простору. Також кандидати беруть участь в ризикованому тесті, який краще за інших перевіряє психологічну стійкість. Йдеться про банджі-джампінг – стрибки з висотних споруд (мостів, віадуків і ін.) за допомогою спеціальних еластичних тросів, що прив'язуються до ніг стрибуну. У GIGN на додачу до всього стрибок у прірву ускладнений тим, що до ніг прив'язується не еластичний трос, а альпіністський фал, який значно жорсткіше.

У результаті шестиденних випробувань тільки 5-10 відсотків новобранців проходять всі випробування і переходять на наступний рівень, так званий «попередній період навчання» [2].

Поряд із європейськими країнами заслуговує уваги підготовка кадрів спеціальних підрозділів для сектору національної безпеки та оборони і у країнах Азії. Так, наприклад, Індонезія має у розпорядженні сильний та якісно підготовлений підрозділ спеціального призначення KOPASSUS (Komando Pasukan Khusus). Тривалість відбору у даний підрозділ становить дев'ять місяців. У цей час кандидати долають різні випробування, пов'язані, головним чином, з перевіркою їх фізичної витривалості. Навчальний курс, спрямований на отримання кваліфікації «командос», включає в себе такі теми, як ведення бойових дій в джунглях, виживання в екстремальних умовах природного середовища, базова парашутно-десантна підготовка і ряд інших.

В ході польових занять використовуються бойові патрони. Ступінь ризику для здоров'я кандидатів при проведенні випробувань досить висока. Про це свідчить той факт, що практично кожен відбірковий курс не обходиться без летального випадку (причини різні: виснаження, нещасний випадок і т. д.) Рівень вимог, що пред'являються до кандидата в KOPASSUS, дуже високий. Під час випробувань допускаються тільки незначні помилки. Кандидат, який допустив помилку навіть в останній день випробувань, буде негайно відрахований. Однією з найважливіших вимог, що висувають до кандидатів в KOPASSUS, є старанність при виконанні наказів і розпоряджень [3].

Слід відмітити, що одним із чинників, що сприяє функціонуванню системи стратегічного управління кадровими процесами в секторі безпеки зарубіжних країн, є наявність низки керівних та координуючих органів, покликаних сприяти питанням підготовки кадрів. Так, у США

для координації дій у сфері підготовки кадрів для спецслужб створено Консорціум керівників навчальних закладів, а також низка інших керівних та координуючих органів, покликаних сприяти питанням підготовки кадрів. Важливе місце серед них займає Комітет вивчення іноземних мов, який уповноважений займатися перспективним плануванням у сфері вивчення іноземних мов в учбових центрах підготовки спеціальних підрозділів, розробкою навчальних програм та їх фінансуванням, забезпеченням взаємодії між навчальними закладами [4, с. 104]. Особливістю системи підготовки кадрів американських спецслужб є посилена увага до навчання іноземних мов.

Окрім того, важливість створення ефективно діючої системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони підкреслюється існуванням федеральних програм навчання з питань національної безпеки. Так, у США існує така федеральна програма навчання (National Security Education Program) [5], яка була введена в дію відповідним Законом, де сформульовано загальний напрямок зусиль у сфері підготовки кадрів для американських спецслужб. Основними цілями даної Програми є: надання необхідних ресурсів для задоволення освітніх потреб сфери національної безпеки США, підвищення рівня якості викладання іноземних мов, країнознавства та інших важливих для національної безпеки США предметів в області міжнародних відносин, збільшення категорій спеціалістів на яких покладено обов'язки, пов'язані із забезпеченням національної безпеки держави [5].

Дослідження зарубіжного досвіду підготовки кадрів для сил безпеки та оборони у зарубіжних країнах свідчить, що навчальний процес підготовки спеціальних кадрів характеризується такими

особливостями, як чітко виражена спеціалізація, практична орієнтація, інтенсивність та короткостроковість.

Наприклад, під час навчання особового складу групи боротьби з тероризмом Німеччини (Спецназу-9), яка на сьогоднішній день є однією з найсильніших команд в Європі, особлива увага приділяється спеціальній підготовці, яка включає в себе дві частини: основна підготовка, що триває 5 місяців, спеціальна підготовка - 3 місяці.

П'ятимісячний курс включає:

- 1) Спортивну підготовку, військову справу, бойові єдиноборства;
- 2) Поліцейську підготовку (тактичну і оперативну);
- 3) Вивчення зброї і вогневу підготовку;
- 4) Правову підготовку;
- 5) Курс психології.

З першого дня занять особовому складу дається максимальне навантаження з метою виявити індивідуальну межу психофізичних можливостей курсантів.

В ході занять з рукопашного бою використовується техніка східних єдиноборств. Тренування проходять 6 годин на тиждень. Після завершення курсу загальної підготовки тривають заняття з рукопашного бою, заняття з альпінізму, форсування гірських річок, тренування на величезній висоті.

Вогнева підготовка включає в себе наступні етапи:

- 1) Курс навчання володінню холодною зброєю;
- 2) Курс навчання і застосування вогнепальної зброї. Стрільба з укриття і снайперська підготовка;
- 3) Курс стрільби з кулемета, автомата;

Правова підготовка включає в себе не тільки теоретичне вивчення законів, але й аналіз конкретних випадків з юридичної практики. Особливе місце відведено заняттям з психології. Світовий

досвід свідчить, що знання психології особистості, психології спілкування стало важливим критерієм в роботі поліції і Збройних Сил проти злочинців і терористів. У зв'язку з цим, до проведення навчання залучається група досвідчених і авторитетних психологів.

Антитерористична спеціальна підготовка триває 5 місяців. Протягом цього часу програма навчання включає:

1. Загальну підготовку в спецбойовій команді;
2. Технічний інструктаж щодо виконання спеціальних операцій проти викрадачів літаків, тобто проти повітряного піратства, а також заняття зі звільнення захоплених будівель;
3. Велика увага приділяється веденню бою всередині будівлі, знешкодженню та захопленню терористів.

У програму входять також загальна повітряно-десантна підготовка, навчання водінню автомобіля на високих швидкостях, рукопашний бій, стрільба з автомобілю, що рухається, стрільба з вертольоту [6].

Варто зазначити, що у зарубіжних країнах практика роботи з кадрами спецслужб передбачає обов'язкове і неодноразове залучення персоналу до занять, спрямованих на підвищення їх професійної майстерності. Програми та заходи щодо підвищення кваліфікації персоналу не поступаються за своїм значенням базовій підготовці, а іноді, навіть, перевищують її за кількістю учасників та залучених ресурсів.

Так, співробітники ЦРУ США у разі необхідності отримання додаткових знань з дисциплін, що не входять до програми навчальних закладів, направляються для підвищення кваліфікації на різноманітні курси до низки університетів Вашингтону (округ Колумбія) або у військові вищі навчальні заклади такі, як National War College або Army of Naval War College.

Для бійців Дев'ятого парашутно-штурмового полку «Кол Мошин» - 9° Reggimento d'Assalto Paracadutisti Col Moschin (також відомого під короткою назвою «Ноно» - «дев'ятка»), який вважається формуванням італійської армії, призначеним для виконання найскладніших спеціальних завдань, курси підвищення кваліфікації організовані за кордоном і проводяться, як правило, в Міжнародному центрі далекого патрулювання Пфуллендорфе (Німеччина), який є школою сил спеціального призначення НАТО [7].

Проведене нами дослідження дозволяє сформувати низку **ВИСНОВКІВ:**

По-перше, варто відзначити, що у зарубіжних країнах значні зусилля спрямовані на процес відбору кандидатів для роботи в спецслужбах. Для цього витрачаються значні сили і засоби, проте створюється резерв орієнтованих кандидатів, які пройшли первинну підготовку. В результаті ретельного відбору кандидатів суттєво знижується вірогідність потрапляння до лав спецпідрозділів випадкових осіб.

По-друге, зауважимо, що система підготовки кадрів забезпечення безпеки і оборони у зарубіжних країнах націлена, в першу чергу, на міцне засвоєння особами, що навчаються тих професійних знань, вмінь та навичок, які необхідні в практичній роботі. Окрім практичного спрямування навчання, особливостями системи підготовки відповідних кадрів у зарубіжних країнах є чітко виражена спеціалізація, інтенсивність та короткостроковість навчального процесу.

По-третє, слід відмітити, що посилену увагу при підготовці кадрів для сфери національної безпеки в зарубіжних країнах приділено вивченню іноземних мов та інших важливих для безпеки держави предметів в області міжнародних відносин. Крім того, значна увага

приділяється питанням моніторингу якості освіти, який є обов'язковим елементом системи управління якістю.

По-четверте, вважаємо, що виходячи із аналізу зарубіжного досвіду підготовки кадрів для сил безпеки особливої уваги заслуговує і діяльність щодо підвищення кваліфікації працюючих співробітників спецслужб. Закордонні спецслужби в організації роботи по підвищенню кваліфікації своїх кадрів дотримуються принципу «коротше, але частіше», що представляється розумним і прийнятним для реалізації.

Література:

1. Банчук-Петросова О. В. Загальна характеристика кадрової політики сектору безпеки провідних країн світу / О. В. Банчук-Петросова // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». – 2014. – № 1. – С. 69-76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
file:///C:/Users/user/Downloads/Nvamu_upravl_2014_1_11.pdf
2. Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gign/>
3. Komando Pasukan Khusus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kopassus.mil.id/>
4. Серебряков Е., Королев С. Подготовка кадров иностранных спецслужб / Е.Серебряков, С.Королев [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.observer.materik.ru/observer/N10_2006/100_110.pdf
5. National Security Education Program [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nsep.gov/>
6. Ивашин С. GSG 9 — подразделение спецназа Федеральной полиции Германии [Електронний ресурс] / С.Ивашин. – Режим

доступу: <https://lastday.club/gsg-9-specnaz/>

7. 9° Reggimento d'assalto paracadutisti "Col Moschin" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.colmoschin.it/>

References:

1. Banchuk-Petrosova O. V. Zahalna kharakterystyka kadrovoi polityky sektoru bezpeky providnykh krain svitu / O. V. Banchuk-Petrosova // Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia: Seriya «Upravlinnia». – 2014. – № 1. – S. 69-76 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <file:///C:/Users/user/Downloads/Nvamu upravl 2014 1 11.pdf>

2. Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:

<http://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gign/>

3. Komando Pasukan Khusus [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://kopassus.mil.id/>

4. Serebriakov E., Korolev S. Podhotovka kadrov ynostrannykh spetssluzhb / E.Serebriakov, S.Korolev [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu:

http://www.observer.materik.ru/observer/N10_2006/100_110.pdf

5. National Security Education Program [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nsep.gov/>

6. Yvashyn S. GSG 9 — podrazdelenye spetsnaza Federalnoi polytsyy Hermanyy [Elektronnyi resurs] / S.Yvashyn. – Rezhym dostupu: <https://lastday.club/gsg-9-specnaz/>

7. 9° Reggimento d'assalto paracadutisti "Col Moschin" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.colmoschin.it/>